

PORADNIK O SPRAWACH DOTYCZĄCYCH SPADKU

EDUKACJA PRAWNA DLA KAŻDEGO

Stan prawny na październik 2019 roku

Publikacja nieodpłatna

Spis treści

Spis treści	2
Od Redakcji	5
Słowniczek.....	8
I. Dziedziczenie – zasady ogólne	10
Kto jest powołany do dziedziczenia ustawowego?.....	10
Co dziedziczymy?.....	15
Kiedy dziedziczymy?.....	17
II. Testament i zachówek	19
Jak mogę wyrazić swoją ostatnią wolę przed śmiercią, aby dziedziczyła po mnie dana osoba lub osoby?	19
Rodzaje testamentów	20
Jaki testament jest dla mnie najbezpieczniejszy?.....	21
Czy istnieje możliwość podważenia testamentu? Który testament najłatwiej, a który najtrudniej podważyć?	22
Jakie koszty wiążą się ze sporządzeniem testamentu notarialnego?	23
Kiedy warto pomyśleć o sporządzeniu testamentu, jakie są skutki jego niesporządzenia?	24
Czy testament można zmienić lub odwołać? Czy każdy testament można zmienić lub odwołać?	25
Co to jest zachówek – komu i od kogo przysługuje?.....	26

Czy są jakieś ograniczenia czasowe do zgłoszenia roszczenia o zachowek?	27
Czy prawo do zachowku podlega dziedziczeniu?.....	28
Czy mogę pozbawić osobę uprawnioną prawa do zachowku? Jeżeli tak, to kiedy jest to możliwe i w jaki sposób mogę to uczynić?	29
Kiedy jeszcze spadkobierca może zostać pozbawionym prawa do zachowku?.....	30
III. Formalności sądowo-notarialne	32
Zmarła mi bliska osoba. Jakie kroki prawne i formalności związane ze spadkiem powinnam/powiniennem załatwić?	32
Co to jest przyjęcie spadku wprost i czym się różni od przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza?.....	33
Co gdy nie chcemy dziedziczyć? Czym jest odrzucenie spadku i kiedy powinnam/powiniennem odrzucić spadek po zmarłym?	36
Co się stanie, jeżeli nie złożę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie?.....	39
Jak formalnie złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku?	40
Czy aby uzyskać formalnie stwierdzenie, kto jest spadkobiercą, muszę iść do sądu?.....	41
Jakie są koszty postępowania spadkowego w sądzie?.....	43
Jakie są koszty załatwienia spraw spadkowych przed notariuszem?.....	44

Czym się różni stwierdzenie nabycia spadku od działu spadku? Kiedy muszę przeprowadzić dział spadku? Czy muszę iść z tym do sądu?	45
IV. Sprawy podatkowe	47
Podatek od spadku	47
Podatek od nieruchomości.....	49
O autorach	50

Od Redakcji

Przygotowaliśmy tę broszurę, aby przybliżyć Państwu tematykę dziedziczenia. Omawiamy w niej najważniejsze zagadnienia prawne dotyczące spadków i odpowiadamy na pytania często zadawane prawnikom Fundacji w punktach nieodpłatnej pomocy prawnej. Znajdą Państwo tutaj informacje dotyczące ustalenia kręgu spadkobierców, majątku spadkowego, zasad sporządzania testamentu, prawa do zachowku, formalności związanych z dziedziczeniem, a także informacji o kwestiach podatkowych od nabytego spadku. Zachęcamy do zapoznania się z treścią wszystkich rozdziałów broszury, ponieważ niekiedy dopiero całościowe ujęcie tematu pozwoli na uzyskanie właściwej odpowiedzi na Państwa pytania.

WAŻNE! Broszura ma charakter jedynie informacyjny i została przygotowana zgodnie z przepisami obowiązującymi w czasie jej opracowywania, tj. w 2019 roku.

W poprzednich latach zmieniały się przepisy dotyczące m. in. kręgu spadkobierców, dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza oraz zachowku, a także przepisy dotyczące dziedziczenia przez Skarb Państwa oraz podatku od spadków i darowizn.

Sytuacja dotycząca każdego spadkobrania, w szczególności z uwagi na datę śmierci spadkodawcy, jest inna. Niekiedy jeden szczegół może przesądzić o tym, jak przedstawiają się prawa i obowiązki spadkobierców. Co do zasady, w sprawach spadkowych należy stosować przepisy aktualne na datę śmierci

spadkodawcy. Nawet w wypadku, gdy postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku toczy się wiele lat po śmierci spadkodawcy.

Pamiętaj! Przy dziedziczeniu **należy szczególną uwagę zwrócić na obowiązki skarbowe spoczywające na spadkobiercy, a także na obowiązujące terminy ustawowe do dopełnienia tych obowiązków**. Niedotrzymanie terminów lub niewypełnienie obowiązków podatkowych może przynieść nieodwracalne niekorzystne skutki. Autorzy zawarli w broszurze informacje dotyczące terminów zgłaszania w urzędzie skarbowym nabycia spadku, a także informacje na temat formalności, których trzeba dopełnić.

Aby uniknąć problemów związanych ze spadkiem, warto udać się po poradę do prawnika. Ustna porada u takiego specjalisty wbrew pozorom nie powinna kosztować więcej niż wizyta u prywatnego lekarza, a potrafi nieraz ochronić spadkobiercę przed podjęciem niewłaściwej decyzji.

Osoby, które nie są w stanie ponieść kosztów takiej porady, mogą skorzystać z nieodpłatnej pomocy prawnej m. in. w punktach prowadzonych na podstawie *ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego i edukacji prawnej*. Znajdują się one w każdym powiecie. Wystarczy skontaktować się w tej sprawie z urzędem gminy lub powiatu, lub poszukać informacji w Internecie na stronach tych urzędów.

W Warszawie zapisy są prowadzone pod numerem 19115 wew. 8 lub przez stronę internetową <https://nieodplatnapomocprawna.um.warszawa.pl>. Informacji na temat wolnych terminów przyjąć można również szukać bezpośrednio w punkcie porad.

Punkty te od 2020 roku będą udostępniać także **usługę mediacji**, z której warto skorzystać w razie trudności z porozumieniem się w gronie spadkobierców. Mediacje są prowadzone przez specjalistów i mogą one pomóc w wypracowaniu wspólnego rozwiązania.

Jeśli sytuacja po śmierci spadkodawcy wiąże się z głęboką żałobą, silnymi przeżyciami utrudniającymi załatwienie spraw, warto szukać **wsparcia psychologicznego**. Nieodpłatnej pomocy w tym zakresie udzielają często organizacje pozarządowe lub gminne poradnie rodzinne. Lista takich instytucji będzie dostępna od 2020 roku w każdym starostwie powiatowym, a w bieżącym roku warto informacji o nich szukać w Internecie lub w gminnych biurach zajmujących się pomocą społeczną.

W kwestiach podatkowych warto szukać informacji **w urzędzie skarbowym lub na infolinii Krajowej Informacji Skarbowej 22 330 03 30 (z telefonów komórkowych), 801 055 055 (z telefonów stacjonarnych), +48 22 330 03 30 (z zagranicy)**, a także zadając **wysyłając pytanie** za pośrednictwem portalu: <https://www.podatki.gov.pl/zadaj-pytanie/pytanie-e-mail>.

Zachęcamy, do zadawania pytań pracownikom urzędów i innych instytucji, bez obawy, że pytanie z jakim Państwo będą się zwracać może wydawać się błahym problemem. Mają Państwo prawo oczekiwać od nich kompetentnej, życzliwej i wyrozumiałej obsługi, zwłaszcza w trudnej sytuacji życiowej. Należy przyznać, że coraz częściej można liczyć na dobry poziom wsparcia w takich instytucjach. Warto także samemu być życzliwym i nastawionym na współpracę, a za profesjonalną obsługę dziękować pracownikowi lub przekazywać przełożonym opinię na piśmie.

Słowniczek

Akt poświadczenia dziedziczenia – dokument sporządzony przez notariusza będący wskazaniem spadkobierców danego spadkodawcy i przysługujących im udziałów w spadku oraz wskazaniem osób, na których rzecz spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne.

Dział spadku – działania, których celem jest określenie wartości majątku wchodzącego w skład spadku oraz jego podział pomiędzy poszczególnych spadkobierców.

Dziedziczenie ustawowe - dziedziczenie według przepisów prawa spadkowego, mające miejsce, gdy spadkodawca nie sporządził testamentu lub testament jest nieważny, albo gdy osoby powołane do dziedziczenia nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami.

Dziedziczenie testamentowe – dziedziczenie zgodnie z zapisami ważnego testamentu.

Masa spadkowa - wszystkie prawa (np. własność nieruchomości, środków pieniężnych) i obowiązki (np. niespłacony kredyt w banku - dług), które wchodzi w skład spadku, tj. które są w posiadaniu spadkodawcy w chwili jego śmierci. W skrócie można nazwać to **spadkiem**. Pojęciami spadek i masa spadkowa będziemy się posługiwać w tej broszurze wymiennie.

Otwarcie spadku – zdarzenie, kiedy ogół praw i obowiązków wchodzących w skład masy spadkowej przechodzi ze

spadkodawcy na spadkobierców. W polskim prawie jest to chwila śmierci spadkodawcy.

Spadkodawca - osoba fizyczna, której spadek z chwilą jej śmierci przechodzi na spadkobierców.

Spadkobierca – osoba, która nabywa spadek po spadkodawcy, z chwilą śmierci spadkodawcy.

Udział w spadku – część spadku, zapisana w formie ułamka, przypadająca poszczególnym spadkobiercom; co do zasady spadkodawca rozporządza udziałami w spadku, a nie poszczególnymi przedmiotami, które wchodzą w jego skład.

Wstępni – przodkowie, tj. rodzic, dziadek, pradziadek, itd.

Zstępni – potomkowie, tj. dziecko, wnuk, prawnuk, praprawnuk, itd.

Zapis windykacyjny – zapis sporządzony w testamencie notarialnym, na mocy którego z chwilą śmierci spadkodawcy, oznaczona osoba nabywa konkretny przedmiot ze spadku.

I. Dziedziczenie – zasady ogólne

Apl. Adw. Aleksandra Łapińska, Adw. Justyna Ziomkowska

Kto jest powołany do dziedziczenia ustawowego?

Kiedy spadkodawca nie sporządził testamentu lub testament jest nieważny, albo gdy osoby powołane do dziedziczenia nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami, Kodeks cywilny reguluje tzw. klasy spadkobierców powołanych do dziedziczenia ustawowego. Każda klasa spadkobierców określa krąg osób, które w pierwszej kolejności są powołane do nabycia spadku.

Pierwsza klasa: małżonek, zstępni (dzieci, wnuki, prawnuki itd.)

W pierwszej kolejności dziedziczą **dzieci** spadkodawcy oraz jego **małżonek**. Każda z tych osób nabywa równy udział w spadku. Istnieje jednak jeden wyjątek! Małżonek spadkodawcy nie może dziedziczyć mniej niż $\frac{1}{4}$ udziału w spadku.

Przykład:

Anna Kowalska w chwili śmierci była zamężna i miała 4 dzieci. W takim wypadku mąż nabywa $\frac{1}{4}$ spadku, a pozostałą część $\frac{3}{4}$ udziału przypada w równych częściach między 4 dzieci.

A zatem małżonek otrzyma $\frac{1}{4}$ części, zaś każde z dzieci po $\frac{3}{16}$ części spadku (tzw. masy spadkowej).

Powołane do dziedziczenia są dzieci biologiczne spadkodawcy, czyli także dzieci pozamałżeńskie, oraz dzieci przysposobione. Gdy

dziecko zmarło przed spadkodawcą, to do dziedziczenia zostają powołani zstępni dziecka, tzn. jego dzieci, wnuki, prawnuki itd.

Małżonek dziedziczy, jeżeli małżeństwo trwa formalnie, tzn. w chwili śmierci spadkodawcy nie orzeczono prawomocnie rozwodu, jak również separacji. W przeciwnym wypadku dziedziczą jedynie dzieci.

Pamiętaj!

Jeżeli spadkodawca pozostawał we wspólności majątkowej małżeńskiej, to z chwilą jego śmierci majątek wspólny małżonków uległ podziałowi na udziały po $\frac{1}{2}$. Oznacza to, że do masy spadkowej wchodzi tylko połowa majątku wspólnego małżonków.

Przykład:

Anna Kowalska przed śmiercią pozostawała we wspólności majątkowej z mężem Zygmuntem Kowalskim. Nie posiadali żadnego majątku poza domem, który był ich wspólnością małżeńską. Mieli jedno dziecko. Gdy Anna Kowalska zmarła, dziedziczeniu podlegała połowa prawa własności domu. W wyniku dziedziczenia mąż i dziecko nabyli po $\frac{1}{4}$ udziału w prawie własności domu. Mąż w sumie posiada $\frac{3}{4}$ (swoją połowę i odziedziczone ćwierć po żonie) udziału w prawie własności domu, a dziecko $\frac{1}{4}$.

Druaga klasa: małżonek, rodzice

Gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie zstępnych, do spadku powołani są małżonek spadkodawcy i rodzice spadkodawcy.

Rodzice nabywają udział po $\frac{1}{4}$ masy spadkowej, natomiast małżonek nabywa $\frac{1}{2}$ masy spadkowej.

Wyjątek!

W sytuacji, gdy nie zostało ustalone ojcostwo spadkodawcy, to **matka** spadkodawcy nabywa udział $\frac{1}{2}$ i **małżonek** nabywa udział $\frac{1}{2}$ masy spadkowej.

W sytuacji, gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie ani małżonka ani zstępnych, **rodzice** nabywają spadek w udziałach po $\frac{1}{2}$ każde.

Trzecia klasa: małżonek, rodzice, rodzeństwo, zstępni rodzeństwa

W przypadku, gdy spadkodawca pozostawił po sobie małżonka, jednego z rodziców i rodzeństwo, dziedziczenie przedstawia się następująco: **małżonek** nabywa udział $\frac{1}{2}$ w masie spadkowej, żyjący **rodzic** nabywa udział $\frac{1}{4}$, natomiast pozostały udział $\frac{1}{4}$ w masie spadkowej przypada **rodzeństwu** spadkodawcy w częściach równych. Gdyby spadkobiercami byli oboje rodzice, wówczas rodzeństwo nie dziedziczyłoby, lecz każdy z rodziców odziedziczyłby po $\frac{1}{4}$ masy spadkowej.

Udział małżonka w takiej sytuacji zawsze wynosi $\frac{1}{2}$ masy spadkowej.

Wyjątek!

Jeżeli w chwili śmierci spadkodawca nie posiadał ani rodziców, ani rodzeństwa, ani zstępnych rodzeństwa, **małżonek** dziedziczy cały spadek samodzielnie.

Rodzeństwo dopuszczone jest do dziedziczenia niezależnie od tego, czy ma oboje wspólnych rodziców ze spadkodawcą, czy też jest to rodzeństwo przyrodnie - kiedy tylko jedno z rodziców jest wspólne.

Gdyby zdarzyło się, że jedno z rodzeństwa nie dożyje otwarcia spadku, wówczas w miejsce zmarłego rodzeństwa wstępują **zstępni tego rodzeństwa** - dziedziczą po równo tę część spadku, która przypadłaby ich wstępnemu.

Czwarta klasa: dziadkowie i ich zstępni

Dziadkowie oraz ich zstępni dochodzą do dziedziczenia, jeżeli spadkodawca w chwili śmierci nie posiadał ani małżonka, ani rodziców, ani rodzeństwa i jego zstępnych. Wówczas dziadkowie nabywają spadek w równych udziałach.

Jeżeli otwarcia spadku dożyło jedynie troje dziadków, a jeden z nich zmarł wcześniej, to udział, który mu przypadł, dziedziczą w częściach równych zstępni tego dziadka.

Uwaga!

Gdyby zmarły dziadek nie posiadał zstępnych, cały spadek przypada w równych częściach żyjącym dziadkom.

Przykład:

Anna Kowalska zmarła, a jej jedyną żyjącą rodziną w czasie śmierci był dziadek Stefan, babcia Lidia i dziadek Marcel. Druga babcia, Maria, zmarła wcześniej i w chwili śmierci nie posiadała żyjących zstępnych.

W takim wypadku udział spadkowy babci Marii przypada po równo między żyjących dziadków, z których każde dziedziczy po 1/3 spadku (czyli tzw. udziału w masie spadkowej).

Piąta klasa: pasierbowie

W sytuacji, gdy spadkobierca w chwili śmierci nie posiadał ani małżonka, ani krewnych wyliczonych w klasach 1-4, do dziedziczenia powołane zostają dzieci małżonka spadkodawcy, czyli pasierbowie. Istnieje przy tym jeden warunek: oboje rodzice pasierbów zmarli wcześniej. W takim wypadku, pasierbowie dziedziczą w częściach równych.

Uwaga!

Dziedziczyć mogą jedynie pasierbowie. Gdyby pasierb nie dożył otwarcia spadku, jego dzieci nie dochodzą do dziedziczenia.

Co istotne, dziedziczenie przez pasierba nie jest zależne od tego, czy rodzic pasierba i spadkodawca pozostawali w związku małżeńskim w chwili śmierci spadkodawcy. Nie ma zatem znaczenia okoliczność rozwodu, czy pozostawania w separacji rodzica pasierba i spadkodawcy.

Szósta klasa: gmina ostatniego miejsca zamieszkania lub Skarb Państwa

Ostatnim podmiotem, który nabywa spadek, wobec braku małżonka, krewnych, dzieci małżonka, jest gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy.

Istnieją jednak dwie sytuacje, w których do dziedziczenia zamiast gminy, powołany zostanie Skarb Państwa:

1. gdy ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy w Polsce nie jest możliwe do ustalenia,
2. gdy spadkodawca ostatnio mieszkał za granicą.

Gmina albo Skarb Państwa zawsze dziedziczą z dobrodziejstwem inwentarza. Dziedziczeniu podlegają wszystkie przedmioty wchodzące w skład spadku: ruchomości oraz nieruchomości, niezależnie od miejsca ich położenia, nawet jeżeli znajdują się na terenie innej gminy czy państwa.

Co dziedziczymy?

Spadek to ogół praw i obowiązków majątkowych przechodzących ze zmarłej osoby fizycznej na jej spadkobiercę lub spadkobierców. W skład spadku wchodzi zarówno składniki materialne (np. nieruchomości, ruchomości), jak i niematerialne (np. roszczenia przysługujące spadkodawcy). Co istotne, w skład spadku wchodzi również długi spadkodawcy.

Przykład:

Spadkodawca Jan Kowalski w chwili śmierci w dniu 1 stycznia 2018 r. był właścicielem lokalu mieszkalnego, jego kolega użyczył mu swój garaż, w którym spadkodawca trzymał swój samochód oraz rower. Oszczędności nie posiadał. Jan Kowalski pożyczył komuś pieniądze, ale ten pożyczkobiorca nie zwrócił ich w terminie, więc jeszcze za życia Jan Kowalski miał roszczenie do tej osoby o zwrot pożyczki. Ponadto sam wziął kredyt w banku, ale miał zaległości w płatności rat. Zapomniał również zapłacić czynsz za mieszkanie za listopad 2017 r.

Z chwilą śmierci spadkodawcy – dniem 1 stycznia 2018 r. spadkobiercy Jana Kowalskiego stali się właścicielami nieruchomości, samochodu i roweru. Nie stają się właścicielami garażu, bo spadkodawca nie był jego właścicielem. Spadkobiercy mogą żądać od pożyczkobiorcy zwrotu pożyczki, ponieważ dziedziczą roszczenie o zapłatę. Jednak spadkobiercy od daty śmierci są zobowiązani do spłaty zaległości kredytowych na rzecz banku, jak również zaległego czynszu za listopad 2017 r., ponieważ jest to dług, który odziedziczyli po Janie Kowalskim.

Każdy spadkobierca zgodnie z przepisami dziedziczy ułamek własności każdego przedmiotu wchodzącego w skład spadku. W takim samym udziale spadkobierca zobowiązany jest do spłaty każdego długu, jaki wszedł w skład spadku. Odpowiedzialność spadkobierców za długi ma charakter solidarny. Solidarność spadkobierców polega na tym, że wierzyciel (np. bank, wspólnota mieszkaniowa) ma prawo wyboru - może domagać się zapłaty całości długu od jednego, kilkorga spośród wielu spadkobierców lub od wszystkich spadkobierców, a dopiero spadkobiercy między sobą mają możliwość rozliczenia się z zapłaconego długu według udziałów w spadku.

Przykład:

W powyższym przykładzie dotyczącym spadkodawcy Jana Kowalskiego wspólnota wystąpiła do jednego z trzech spadkobierców dziedziczących każdy po $\frac{1}{3}$ spadku o zapłatę całości zaległego czynszu za listopad 2017 r. Spadkobierca, do którego wystąpiła wspólnota, ma obowiązek zapłacić cały zaległy czynsz. Dopiero po dokonaniu wpłaty ma prawo domagać się od

pozostałych spadkobierców zwrotu na jego rzecz po 1/3 kwoty zapłaconego czynszu, zgodnie z udziałami w spadku.

Dopiero przy dokonaniu pomiędzy spadkobiercami tzw. działu spadku, mogą oni podzielić między sobą składniki spadku i np. ustalić, że nieruchomości pozostanie własnością tylko jednego z nich, a pozostali otrzymują oszczędności, ruchomości itp.

Kiedy dziedziczymy?

WAŻNE! Należy pamiętać o tym, że spadek nabywa się już z chwilą śmierci spadkodawcy, a nie dopiero po załatwieniu formalności spadkowych. Wiąże się to obowiązkiem poniesienia kosztów utrzymania rzeczy wchodzących w skład spadku, jak również obowiązkiem zapłaty narastających odsetek za brak uregulowania długów spadkodawcy, powstałych od dnia śmierci spadkodawcy. Dlatego w miarę możliwości długi i inne zobowiązania finansowe po śmierci spadkodawcy warto spłacać terminowo.

Przykład:

Spadkobiercy z przykładu o dziedziczeniu po Janie Kowalskim są zobowiązani do zapłaty kosztów utrzymania mieszkania (np. czynsz, rachunki), samochodu (np. koszt ubezpieczenia, badań technicznych), które powstały od 1 stycznia 2018 r. nawet, jeśli postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku wskazujące, że oni są spadkobiercami, zapadło dopiero w lutym 2019 r. Ponadto są oni zobowiązani do zapłaty odsetek za opóźnienie w płatności zaległości kredytowych na rzecz banku, które

stanowiły dług spadkodawcy, a powstały od dnia 1 stycznia 2018 r.

Warto rozróżnić długi spadkowe od długów spadkobierców. Długami spadkowymi są te zaległości, które istniały w dniu śmierci spadkodawcy, natomiast długami spadkobierców będą te zaległości, które są związane z przedmiotami i składnikami spadku, jednak powstały dopiero po śmierci spadkodawcy.

Przykład:

Długiem spadkowym po Janie Kowalskim są raty niezapłacone przez spadkodawcę do dnia 1 stycznia 2018 r., jak również zaległy czynsz za listopad 2017 r. Długami spadkobierców będą odsetki od tych zaległości liczone od dnia 1 stycznia 2018 r., jak również np. niezapłacony w terminie czynsz najmu za luty 2018 r. i każdy następny miesiąc.

Rozróżnienie takich dwóch kategorii może okazać się przydatne przy dzieleniu spadku pomiędzy spadkobiercami.

II. Testament i zachówek

Adw. Maria Ścisłowska-Stypa, Adw. Aneta Stępkowska

Jak mogę wyrazić swoją ostatnią wolę przed śmiercią, aby dziedziczyła po mnie dana osoba lub osoby?

Ostatnią wolę przed śmiercią można wyrazić poprzez sporządzenie testamentu. Jest to jedyny sposób decydowania o podziale swojego majątku po śmierci, jaką zna Kodeks cywilny. Z prawnego punktu widzenia sporządzenie testamentu to czynność podejmowana przez osobę fizyczną dysponującą własnym majątkiem na wypadek śmierci. Aby testament miał moc prawną, musi spełniać kilka warunków:

- testament może zostać sporządzony wyłącznie jednostronnie – oznacza to, że nie ma możliwości spisania testamentu przez dwie osoby, np. małżeństwo;
- osoba spisująca testament musi być w pełni świadoma, tego co robi, nie może być ubezwłasnowolniona, musi mieć pełne prawo do dysponowania własnym majątkiem;
- testament trzeba sporządzić osobiście, nie przez pośrednika.

Warto także wiedzieć, że testament do chwili śmierci spadkodawcy jest dokumentem całkowicie bezwartościowym i nie niesie ze sobą żadnych skutków prawnych. Autor testamentu

może go także w dowolnej chwili zmienić – to zasadnicza różnica w stosunku do chociażby darowizny.

Rodzaje testamentów

Testamenty zwykłe: testamenty holograficzne, testamenty notarialne, testamenty allograficzne.

Testament holograficzny jest to zwykły, odręcznie napisany testament sporządzony przez spadkodawcę. Dokument ten nie może być napisany na komputerze lub przez inną osobę, nawet z podpisem spadkodawcy. Testament koniecznie musi podpisać osobiście spadkodawca i wpisać w nim datę spisania. Nie jest istotny materiał, na którym testament jest sporządzany. Można go spisać na zwykłej kartce wyrwanej z zeszytu – kluczowe jest odręczne pismo, umieszczenie podpisu i daty.

Testament notarialny to testament sporządzony przez notariusza, w formie aktu notarialnego. W przypadku tego rodzaju testamentu, spadkodawca składa oświadczenie woli w kancelarii notarialnej (wyjątkowo poza tym lokalem – np. w razie ciężkiej choroby). Notariusz ma obowiązek potwierdzić tożsamość testatora (osoby sporządzającej testament) oraz jego zdolność testowania.

Testament allograficzny to testament ustny, sporządzany w obecności urzędnika i dwóch świadków. Kodeks cywilny szczegółowo określa, o jakiego urzędnika chodzi – otóż testament allograficzny może zostać sporządzony w obecności wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka

województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego - nie ma mowy o innych osobach, w tym o zastępcach tych urzędników.

Ustne oświadczenie spadkodawcy spisywane jest w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytywany jest spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osobę, wobec której wola została oświadczona, oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu.

Testamenty szczególne: testamenty ustne, testamenty podrózne, testamenty wojskowe.

Ogólna uwaga dotycząca grupy testamentów szczególnych – ich zastosowanie jest możliwe tylko w sytuacjach określonych w prawie spadkowym.

Jaki testament jest dla mnie najbezpieczniejszy?

Najbezpieczniejszą formą testamentu jest testament notarialny. Jest to dokument urzędowy, przez co daje gwarancję zgodności treści testamentu z faktyczną wolą spadkodawcy.

Z uwagi na duży formalizm i udział wykształconego prawnika, ten rodzaj testamentu jest jednym z najbezpieczniejszych. Ponadto pozostawienie oryginału testamentu w kancelarii notarialnej uchroni dokument przed możliwością ukrycia, zniszczenia lub sfalszowania. Sporządzony u notariusza testament warto też zarejestrować w Notarialnym Rejestrze Testamentów (NORT).

Można tego dokonać u dowolnego notariusza bezpłatnie. Daje to większą pewność, że nasi spadkobiercy zrobią z niego użytek, nawet jeśli wszystkie egzemplarze testamentu (wypisy) uległyby zniszczeniu lub zagubieniu.

Czy istnieje możliwość podważenia testamentu? Który testament najłatwiej, a który najtrudniej podważyć?

Każdy z wymienionych wyżej testamentów może zostać podważony.

Podważenie testamentu notarialnego jest z reguły najtrudniejsze, dlatego że notariusz jest zobowiązany zadbać o to, żeby osoby składające oświadczenia woli (np. sporządzające testament) były świadome i działały swobodnie, bez przymusu.

Łatwiejsze jest unieważnienie testamentu własnoręcznego. Znacznie prostsze, niż w przypadku testamentu notarialnego, jest wykazanie, że testament własnoręczny został sporządzony w stanie wyłącającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Z kolei sposobem na podważenie testamentu sporządzonego przed wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta jest wykazanie błędów formalnych przy jego powstawaniu. Z reguły urzędnicy mają mniejsze doświadczenie niż notariusze w tym zakresie i zdarza im się popełnić omyłkę wpływającą na ważność testamentu.

Jakie koszty wiążą się ze sporządzeniem testamentu notarialnego?

Zgodnie rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie taks notarialnych, maksymalne stawki pobierane przez notariusza za sporządzenie i odwołanie testamentu kształtują się następująco:

- testament wyłącznie z powołaniem spadkobiercy – 61,50 zł;
- testament zawierający zapis, polecenie lub pozbawienie uprawnionego prawa do zachowku – 184,50 zł;
- testament zawierający zapis windykacyjny – 246 zł;
- odwołanie testamentu – 36,90 zł.

Dodatkowo zapłacimy maksymalnie 7,38 zł za każdą stronę wypisu.

Jeżeli sporządzenie testamentu notarialnego następuje poza kancelarią notarialną, koszt dokonania czynności może wzrosnąć. Notariusz ma bowiem prawo do pobrania dodatkowego wynagrodzenia. Kwota, o którą może być zwiększone wynagrodzenie za dokonanie czynności notarialnej poza kancelarią notarialną wynosi 61,50 zł (testament sporządzony w porze dziennej) lub 123 zł (testament sporządzony w porze nocnej) – za każdą godzinę niezbędną do dokonania tej czynności od opuszczenia kancelarii do powrotu. Za porę dzienną liczy się czas między godziną 8 a 20.

Kiedy warto pomyśleć o sporządzeniu testamentu, jakie są skutki jego niesporządzenia?

Testament pozwala na zarządzanie swoją własnością na wypadek śmierci. To dokument, który można przygotować samodzielnie lub z profesjonalną pomocą notariusza. Dzięki niemu można przekazać spadek konkretnej osobie lub osobom zgodnie z osobistymi preferencjami. W przeciwnym wypadku po śmierci spadkodawcy dojdzie do dziedziczenia ustawowego, które niekiedy ciągnie się latami, wiąże się ze sporami i przyczynia się do bardzo wielu rodzinnych komplikacji. Należy jednak pamiętać, że w testamencie co do zasady rozporządzamy udziałami w naszym majątku, a nie poszczególnymi przedmiotami, które wchodzi w jego skład.

Testament może uporządkować wiele spraw finansowych i rodzinnych. Pozwala również odwdziżyć się za pomoc i opiekę świadczoną za życia, gwarantuje też nieprzerwane funkcjonowanie przedsiębiorstw lub gospodarstwa rolnego, itp.

Pamiętaj!

Gdy nie zostawimy testamentu, dziedziczą nasi najbliżsi krewni zgodnie z ustawą Kodeks cywilny. Schemat dziedziczenia ustawowego jest w niej bardzo przejrzysto opisany, więc jeśli nie chcemy go zmieniać, to nie musimy pisać testamentu.

Czy testament można zmienić lub odwołać? Czy każdy testament można zmienić lub odwołać?

Spadkodawca może w każdej chwili zmienić lub odwołać każdy testament i to bez względu na to, w jakiej formie go uprzednio sporządził.

Odwołanie testamentu może nastąpić poprzez sporządzenie nowego testamentu lub zniszczenie nieaktualnego, bądź też pozbawienie go cech, od których zależy jego ważność. Sporządzenie kolejnego testamentu wiąże się ze wskazaniem w jego treści, czy następuje odwołanie wcześniejszych testamentów. Nie jest konieczne odwołanie lub zmiana testamentu w takiej samej formie, w jakiej się uprzednio sporządziło testament. Jednak dla bezpieczeństwa rekomendowana jest zmiana testamentu lub jego odwołanie w formie aktu notarialnego lub co najmniej w formie, w jakiej uprzednio został sporządzony testament. W przypadku dokonania wyłącznie odwołania testamentu i niesporządzenia nowego, w grę będzie wchodziło dziedziczenie ustawowe. W przypadku dokonania zmiany niektórych tylko postanowień uprzednio sporządzonego testamentu, z pominięciem wskazania, że odwołuje się poprzedni testament, w mocy pozostają te postanowienia uprzedniego testamentu, które nie zostały zmienione.

Co to jest zachowek – komu i od kogo przysługuje?

Zachowek należy się wyłącznie tym kategoriom osób, które zostały wymienione w treści art. 991 § 1 Kodeksu cywilnego tj. zstępnym (dzieciom, wnukom, prawnukom), małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy.

Zstępni, małżonek lub rodzice spadkodawcy, którzy dziedziczyliby po nim ustawowo, mają prawo domagać się zachowku w wysokości połowy wartości majątku, który zgodnie z ustawą by odziedziczyli. Jeśli dany spadkobierca ustawowy uprawniony do zachowku jest trwale niezdolny do pracy lub małoletni, wówczas ma prawo żądać zachowku o wartości dwóch trzecich przysługującego mu z ustawy udziału spadkowego.

Prawo do zachowku polega na możliwości wystąpienia przez osoby z wyżej wskazanego kręgu przeciwko spadkobiercy o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia, jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku na przykład w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny lub w postaci powołania do spadku, lub w postaci zapisu.

Należy pamiętać, że przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny doliczony do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże osoba ta jest obowiązana do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem zapisu windykacyjnego. Jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku ani od spadkobiercy, ani od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Czy są jakieś ograniczenia czasowe do zgłoszenia roszczenia o zachówek?

Możliwość zgłoszenia roszczenia o zachówek jest obwarowana terminem. To znaczy, że roszczenie o zachówek ulega przedawnieniu. Roszczenia osoby uprawnionej z tytułu zachowku przedawniają się z upływem pięciu lat od ogłoszenia testamentu.

Do roku 2011 termin przedawnienia roszczenia o zachówek wynosił 3 lata od ogłoszenia testamentu. Według przepisów przejściowych zastosowanie nowego przepisu, który przewiduje dłuższe – bo 5-letnie – przedawnienie, zostało rozciągnięte na wszystkie roszczenia powstałe przed dniem wejścia w życie ustawy z 2011 r. o zmianie kodeksu cywilnego, które w tym dniu nie były jeszcze przedawnione. Stary przepis znajdzie zatem

zastosowanie do roszczeń przedawnionych, zgodnie z dotychczasowym (3-letnim) terminem przedawnienia, przed wejściem w życie ustawy z 2011 r. o zmianie Kodeksu cywilnego.

Natomiast roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanych od spadkodawcy zapisu windykacyjnego lub darowizny przedawnia się z upływem lat pięciu od otwarcia spadku.

Ogłoszenie testamentu to jego odczytanie na głos dokonane przed sądem lub notariuszem. Natomiast chwilą otwarcia spadku jest chwila śmierci spadkodawcy.

Zgłoszenie roszczenia o zachówek przejawia się w wystąpieniu z pozwem do sądu o zapłatę konkretnej sumy pieniężnej należnej tytułem zachowku lub ewentualnie z wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej, celem przerwania biegu terminu przedawnienia roszczenia o zachówek. Samo napisanie pisma do osoby zobowiązanej do zapłaty zachowku nie przerywa biegu terminu przedawnienia.

Czy prawo do zachowku podlega dziedziczeniu?

Roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy. To znaczy, że w przypadku, gdy np. syn spadkobiercy (zstępny bliższy) w trakcie procesu o zachówek umrze, jego dziecko (zstępny dalszy) dziedziczy roszczenie o zachówek, ponieważ samo również zgodnie z ustawą jest osobą

uprawnioną do zachowku po pierwszym spadkobiercy (czyli swoim dziadku).

Czy mogę pozbawić osobę uprawnioną prawa do zachowku? Jeżeli tak, to kiedy jest to możliwe i w jaki sposób mogę to uczynić?

Prawo przewiduje możliwość pozbawienia osoby uprawnionej prawa do zachowku. Jest to tzw. wydziedziczenie. Spadkodawca może w testamencie postanowić, że wydziedzicza np. córkę Annę Kowalską, ale musi wskazać i uzasadnić konkretnie przewidziany przez przepisy prawa powód wydziedziczenia.

Art. 1008 Kodeksu cywilnego w pkt 1-3 określa, jakie mogą być przyczyny wydziedziczenia uprawnionego do zachowku:

1. wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
2. dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
3. uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych (np. nie opiekuje się i nie interesuje od momentu uzyskania pełnoletności starszym, schorowanym ojcem).

Należy pamiętać, że przyczyna wydziedziczenia powinna wprost wynikać z testamentu. Skuteczność wydziedziczenia podlega ocenie sądu w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku,

w przypadku podniesienia przez wydziedziczonego argumentu, że wydziedziczenie było niesłuszne.

Co istotne, zstępni (czyli dzieci, wnukowie, prawnukowie) zstępnego wydziedziczonego mają prawo do zachowku. To znaczy, że jeżeli spadkodawca wydziedziczy swojego syna i nie chce, aby również jego dzieciom, wnukom czy prawnukom przysługiwało prawo do zachowku po nim, musi również je wydziedziczyć. W przeciwnym wypadku zstępni wydziedziczonego zstępnego są uprawnieni do zachowku, chociażby przeżył on spadkodawcę.

Kiedy jeszcze spadkobierca może zostać pozbawionym prawa do zachowku?

Do otrzymania zachowku nie są również uprawnione osoby uznane za niegodne dziedziczenia. Uznanie za niegodnego dziedziczenia może być dokonane wyłącznie przez sąd i tylko w przypadkach, kiedy spadkobierca:

- dopuścić się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciw spadkodawcy;
- podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z powyższych czynności;
- umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie

skorzystał z testamentu przez kogoś podrobionego lub przerobionego.

Domagać się uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia może każdy, kto ma w tym interes prawny. Z żądaniem tym można wystąpić w ciągu roku od dnia, w którym dana osoba dowiedziała się o przyczynie niegodności, jednakże nie później niż przed upływem lat trzech od otwarcia spadku. Jeżeli spadkodawca przebaczy spadkobiercy, który mógłby na podstawie ww. przesłanek zostać uznany za niegodnego dziedziczenia, to spadkobierca taki nie może zostać uznany za niegodnego.

Spadkobierca wyłączony od dziedziczenia z powodu uznania za niegodnego dziedziczenia jest traktowany w taki sposób, jak gdyby nie dożył otwarcia spadku. Uznanie za niegodnego dziedziczenia nie wyklucza więc dziedziczenia po zmarłym spadkodawcy przez osoby uprawnione do dziedziczenia po osobie uznanej za niegodną dziedziczenia.

III. Formalności sądowo-notarialne

Adw. Ksawery Cholerzyński, Adw. Justyna Ziomkowska

Zmarła mi bliska osoba. Jakie kroki prawne i formalności związane ze spadkiem powinnam/powinienem załatwić?

Spadkobierca ustawowy albo testamentowy, do załatwienia spraw związanych ze spadkiem potrzebuje oficjalnego dokumentu stwierdzającego nabycie spadku.

Zablokować numer telefonu lub rachunek bankowy możemy przy pomocy aktu zgonu, który można uzyskać w Urzędzie Stanu Cywilnego. Jednakże wypłata pieniędzy z rachunku bankowego zmarłego, przepisanie lub rozwiązanie umowy na prąd, gaz czy telefon, której stroną był zmarły, czy też załatwienie formalności związanych z własnością mieszkania, nie będzie możliwe bez odpowiedniego dokumentu stwierdzającego nabycie spadku.

Warto w różnego rodzaju zobowiązaniach zmarłego zorientować się możliwie pilnie, aby uniknąć ewentualnych odsetek od spóźnionych rat czy opłat. Dobrze jest upewnić się, jakie dokumenty są potrzebne, aby sprawnie załatwić tego rodzaju sprawy, poprzez zapoznanie się z umowami lub kontakt z usługodawcami (skorzystać z informacji na ich stronach internetowych lub zadzwonić na infolinię).

Dokumentami stwierdzającymi, kto dziedziczy po zmarłym są:

- postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (zwane postanowieniem spadkowym) wydawane przez sąd spadku

albo

- akt poświadczenia dziedziczenia, który można uzyskać u notariusza.

Zanim jednak pojawi się możliwość uzyskania takiego dokumentu, należy podjąć decyzję, czy spadek przyjąć, czy go odrzucić. Na złożenie stosownego oświadczenia w tej kwestii spadkobierca ma 6 miesięcy od chwili, gdy dowiedział się o powołaniu do spadku, a więc w praktyce co do zasady od chwili, gdy dowiedział się o śmierci spadkodawcy.

Co to jest przyjęcie spadku wprost i czym się różni od przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza?

Każdy spadkobierca może:

- przyjąć spadek wprost;
- przyjąć spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Przyjęcie spadku wprost oznacza, że po zmarłym są dziedziczone nie tylko aktywa (ruchomości, nieruchomości, pieniądze itd. należące w chwili śmierci do zmarłego), ale również długi. Długi te będą zaspokajane nie tylko z majątku spadkowego, który należał do zmarłego, ale także z majątku spadkobierców. Przyjmując spadek wprost spadkobierca bierze na siebie zatem również pełną

odpowiedzialność za długi zmarłego, niezależnie od tego, czy mogą być one zaspokojone z majątku należącego do spadkodawcy czy nie.

Przykład:

Wartość składników majątkowych należących do spadku wynosi 500.000 zł. Długi spadkodawcy (zmarłego) wynosiły 700.000 zł. Spadkobiercy będą musieli - jeżeli przyjęli spadek wprost - spłacić 700.000 zł. To oznacza, że nawet gdyby sprzedali cały majątek spadkowy po zmarłym, nadal z własnego majątku będą zmuszeni dopłacić 200.000 zł na pokrycie długu.

Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza oznacza, że po zmarłym jest dziedziczony jego majątek i długi, ale ich zaspokojenie może odbyć się tylko do wartości odziedziczonego majątku. Wierzyciele zmarłego mogą zatem domagać się od spadkobiercy tylko takiej kwoty z tytułu długów zmarłego, która nie przekracza wartości majątku spadkowego (przy czym egzekucję do tej kwoty mogą prowadzić z całego jego majątku, a nie tylko z przedmiotów odziedziczonych).

Przykład:

Wartość składników majątkowych należących do spadku wynosi 500.000 zł. Długi spadkodawcy (zmarłego) wynosiły 700.000 zł. Spadkobiercy będą musieli - jeżeli przyjęli spadek z dobrodziejstwem inwentarza - spłacić jedynie 500.000 zł. To oznacza, że pozostały dług w kwocie 200.000 zł nie będzie mógł być od nich egzekwowany.

Aby stwierdzić, co należało do spadku i jaką ma wartość, zostaje sporządzony spis inwentarza albo wykaz inwentarza.

Spis inwentarza dokonywany jest przez komornika sądowego na wniosek spadkobiercy, zapisobiercy, uprawnionego do zachowku, wierzyciela, spadkodawcy albo przez wykonawcę testamentu. Spis ten stanowi dokument urzędowy. Czynności związane z udziałem komornika są odpłatne, sam wniosek o sporządzenie spisu kosztuje 50 zł, natomiast czynności komornika podlegają opłacie stałej w wysokości 400 zł. Należy również liczyć się z możliwymi wydatkami dodatkowymi, które mogą wynikać z konieczności powołania biegłego rzeczoznawcy, który oszacuje wartość majątku.

Wykaz inwentarza dokonywany jest przez spadkobiercę na urzędowym formularzu dostępnym na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości. Wykaz taki może być dokonany jedynie w zakresie spadków otwartych po dniu 18 października 2015 roku. Wykaz należy złożyć w sądzie bądź u notariusza, u którego dokonywane są czynności związane z nabyciem spadku. Z uwagi na fakt, że wykaz inwentarza jest dokumentem prywatnym, należy dochować szczególnej ostrożności i staranności w ustaleniu długów spadkowych oraz wpisaniu całego majątku.

Co gdy nie chcemy dziedziczyć? Czym jest odrzucenie spadku i kiedy powinnam/powinienem odrzucić spadek po zmarłym?

Istnieją sytuacje, gdy osoba wskazana przez ustawodawcę jako spadkobierca, nie chce dziedziczyć po spadkodawcy. Najczęściej wynika to z wartości długów, jakie wchodzi w skład spadku. Jednak zdarzają się również decyzje spowodowane względami osobistymi, np. konflikt ze spadkodawcą. Ustawodawca umożliwia takiemu spadkobiercy podjęcie decyzji i spowodowanie własnym działaniem, że taka osoba nie będzie dziedziczyć.

Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia:

Jeżeli taką decyzję spadkobierca ustawowy oraz spadkodawca podjęli jeszcze za życia spadkodawcy, to istnieje możliwość zawarcia pomiędzy nimi umowy o zrzeczenie się dziedziczenia. Umowa taka dla swej ważności powinna zostać zawarta u notariusza, w formie aktu notarialnego. Zrzeczenie się dziedziczenia powoduje, że z chwilą śmierci spadkodawcy spadkobierca jest traktowany tak, jakby już nie żył w chwili śmierci spadkodawcy. Nie będzie zatem po nim dziedziczył. Trzeba pamiętać, że zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych (dzieci, wnuki) zrzekającego się, czyli zstępni również nie będą dziedziczyć. W umowie o zrzeczenie się dziedziczenia można jednak zastrzec, że ta zasada nie będzie tu obowiązywała, to jest, że zrzeczenie obejmuje jedynie zrzekającego się, a w jego miejsce wejdą jego zstępni. Zrzeczenie dziedziczenia jest odwracalne

dopóki żyje spadkodawca. W takiej sytuacji zrzekający się i spadkobierca muszą ponownie udać się do notariusza, gdzie w formie aktu notarialnego cofną (anulują) skutki poprzedniej umowy o zrzeczenie się dziedziczenia.

Oświadczenie o odrzuceniu spadku:

Jeżeli spadkobierca dopiero po śmierci spadkodawcy uzna, że nie chce po nim dziedziczyć, to może złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku.

Pamiętaj!

Oświadczenie o odrzuceniu spadku należy złożyć w terminie 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania do spadku. Najczęściej termin ten liczy się od dnia śmierci spadkodawcy. Jednak mogą zdarzyć się sytuacje, gdy początek tego terminu nastąpi znacznie później. W każdym przypadku termin ten ocenia się indywidualnie.

Przykład:

Spadkodawca zmarł 1 stycznia 2018 r. Miał dwóch synów i córkę. Dwóch synów mieszkało w domach obok ojca, byli przy ojcu w dniu śmierci, córka od wielu lat przebywa za granicą i nie utrzymywała kontaktu z rodziną. Nie wiedziała o śmierci ojca, nie była na pogrzebie, o śmierci ojca dowiedziała się dopiero w dniu 1 lipca 2018 r. od wspólnej kuzynki. W tej sytuacji termin 6-miesięczny do odrzucenia spadku po ojcu dla dwóch synów biegnie od 1 stycznia 2018 r. a dla córki od 1 lipca 2018 r.

Ustalenie, czy spadkobierca złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku w ustawowym terminie jest niezwykle istotne, ponieważ

w przypadku niedotrzymania terminu, będzie ono nieskuteczne. Nie można domagać się przed Sądem przywrócenia tego terminu. Przepis art. 1019 Kodeksu cywilnego pozwala jedynie uchylić się od skutków braku złożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku. Wniosek taki można złożyć do sądu spadku, jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku nie zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby. Uprawnienie do uchylenia się wygasa: w razie błędu - z upływem roku od jego wykrycia, a w razie groźby – z upływem roku od chwili, kiedy stan obawy ustał.

Jeżeli termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku minął, a spadkobierca nie chce otrzymać nic ze spadku po spadkodawcy i nie zachodzi sytuacja z art. 1019 k.c., to powinien zaakceptować, że będzie wymieniony jako spadkobierca w dokumencie określającym, kto jest spadkobiercą (notarialny akt poświadczenia dziedziczenia lub sądowe postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku), a następnie w ramach umowy pomiędzy spadkobiercami o dział spadku może oświadczyć, że nie chce dostać żadnego składnika spadku i nie chce żadnej spłaty od innych spadkobierców.

Przykład:

W skład spadku wchodzi nieruchomość oraz samochód. Spadkodawca nie miał żony, ale miał dwóch synów. W ramach postępowania sądowego sąd wydał postanowienie stwierdzające, że obaj synowie dziedziczą w udziałach po ½. Jeden z synów nie chce otrzymać czegokolwiek ze spadku. W ramach działu spadku ten syn zatem oświadcza, że nie chce ani nieruchomości, ani

samochoду, ani spłaty przez swojego brata. Wówczas dom i samochód przypadną drugiemu z braci w całości bez obowiązku spłaty.

UWAGA! ODRZUCENIE SPADKU OZNACZA, ŻE DO DZIEDZICZENIA PRZYSTĘPUJĄ KOLEJNE OSOBY W USTAWOWEJ KOLEJCE DO DZIEDZICZENIA! MOGĄ TO BYĆ TAKŻE NASZE DZIECI! Należy pamiętać o tym, aby również one (jeżeli są pełnoletnie) odrzuciły spadek. W przypadku osób niepełnoletnich konieczna będzie zgoda sądu rodzinnego na odrzucenie spadku! W przypadku odrzucenia spadku przez spadkobiercę, termin 6-miesięczny na odrzucenie spadku dla kolejnego spadkobiercy liczy się od dnia, w którym dowiedział się o odrzuceniu spadku przez tego poprzedniego.

Co się stanie, jeżeli nie złożę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie?

Co do zasady **termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku wynosi 6 miesięcy od śmierci spadkodawcy**. Po upływie tego terminu, w przypadku, gdy dana osoba niełoży stosownego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku zakłada się, że przyjęła spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Co do zasady zarówno oświadczenie złożone przed upływem 6 miesięcy, jak i przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza po upływie tych 6 miesięcy dziejące się z automatu jest nieodwracalne. Dlatego taką decyzję należy poprzedzić rozeznaniem w sytuacji finansowej zmarłego, w tym w miarę możliwości dowiedzieć się, czy zmarły miał długi oraz co należało do jego majątku.

Pamiętaj!

Jeżeli spadkobierca przyjął spadek, został wymieniony w dokumencie potwierdzającym kto dziedziczy po spadkodawcy, a następnie w ramach działu spadku oświadczył, że nie chce nic otrzymać ze spadku w ramach działu spadku, to nadal będzie zobowiązany do spłaty długów spadkowych.

UWAGA! Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza dziejące się automatycznie po upływie 6 miesięcy dotyczy jedynie spadkobierców po osobie zmarłej po 18 października 2015 roku. Jeżeli spadkodawca zmarł przed tym dniem, zakłada się, że po upływie terminu spadkobierca przyjął spadek wprost!

Jak formalnie złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku?

Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku można złożyć przed sądem lub u notariusza.

Do sądu, oświadczenie składa się wraz z aktem zgonu zmarłego oraz po uiszczeniu opłaty sądowej w kwocie 100 zł (należy przedłożyć potwierdzenie uiszczenia opłaty). Sądem właściwym do złożenia oświadczenia jest sąd miejsca zamieszkania składającego oświadczenie.

Oświadczenie musi zawierać: imię i nazwisko spadkodawcy (zmarłego), datę i miejsce jego śmierci oraz miejsce ostatniego zamieszkania zmarłego, dane spadkobiercy składającego oświadczenie (imię, nazwisko, adres zamieszkania) oraz tytuł powołania do spadku (z ustawy czy z testamentu), treść złożonego

oświadczenia (np. *Przyjmuję spadek wprost. / Przyjmuję spadek z dobrodziejstwem inwentarza. / Odrzucam spadek.*), a także dane wszystkich innych znanych składającemu oświadczenie spadkobierców ustawowych i testamentowych, informacje na temat wszystkich testamentów (również nieważnych i odwołanych) oraz gdzie się one znajdują.

Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku można złożyć także przed notariuszem, który sporządza stosowny akt notarialny. Koszt sporządzenia takiego aktu wynosi 61,50 zł od oświadczenia. Za wypis takiego oświadczenia zapłacimy 7,38 zł za stronę.

Co istotne, w ocenie zachowania terminu końcowego do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, w przypadku składania oświadczenia u notariusza liczy się data stawienia się u notariusza i podpisania w jego obecności oświadczenia. W przypadku składania oświadczenia o odrzuceniu spadku w sądzie, liczy się data złożenia w sądzie wniosku o przyjęcie przez sąd oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Czy aby uzyskać formalnie stwierdzenie, kto jest spadkobiercą, muszę iść do sądu?

Jeżeli wszyscy spadkobiercy ustawowi są zgodni co do tego, kto dziedziczy po zmarłym, nie ma obowiązku przeprowadzania postępowania spadkowego przed sądem. Wówczas można udać się do notariusza, który sporządzi protokół dziedziczenia (dokument zawierający oświadczenia wszystkich spadkobierców),

a następnie akt poświadczenia dziedziczenia (będący formalnym dokumentem potwierdzającym kto dziedziczy). Jeżeli zmarły pozostawił testament, a żadna z osób, która byłaby spadkobiercą ustawowym, nie kwestionuje sporządzonego testamentu, również wystarczy załatwienie formalności u notariusza. Nie ma przy tym znaczenia, którego notariusza wybierzemy - wszyscy na terenie kraju mogą powyższe czynności przeprowadzić. Jeżeli nie upłynęło jeszcze 6 miesięcy na przyjęcie lub odrzucenie spadku dla wszystkich spadkobierców, stosowne oświadczenie mogą oni złożyć tuż przed przystąpieniem do sporządzenia protokołu dziedziczenia.

W celu uzyskania aktu poświadczenia dziedziczenia, u notariusza powinni się stawić wszyscy spadkobiercy ustawowi, a w przypadku, gdy zmarły pozostawił testament - osoba, która została w testamencie wskazana, jak i wszystkie osoby, które w przypadku, gdyby testamentu nie było, dziedziczyłyby z ustawy.

Notariusz może poświadczyć dziedziczenie ustawowe albo testamentowe, z wyłączeniem testamentów szczególnych, czyli ustnego, podróznego oraz wojskowego. Natomiast dziedziczenie na podstawie testamentów: własnoręcznego, notarialnego oraz alograficznego może zostać w ten sposób poświadczone. Ponadto poświadczenie dziedziczenia u notariusza nie będzie możliwe, jeśli spadek został otwarty przed 1 lipca 1984 r. - związane jest to z brakiem numerów PESEL spadkodawców. Załatwienie formalności u notariusza nie będzie możliwe, jeżeli toczy lub toczyło się już postępowanie spadkowe przed sądem.

Jeżeli jednak istnieje spór co do tego, kto jest spadkobiercą, albo jeżeli jeden ze spadkobierców jest nieobecny i nie ma możliwości, aby stawił się przed notariuszem, lub gdy spadkobiercy są nieznanymi, wówczas należy wystąpić do sądu z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym. Wniosek taki składa się do sądu rejonowego właściwego ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania zmarłego (szpital, ośrodek pomocy społecznej, dom spokojnej starości nie są co do zasady miejscami zamieszkania osoby tam przebywającej).

Co do zasady rozpoznanie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku przez sąd jest niemożliwe przed upływem 6-miesięcznego terminu na przyjęcie lub odrzucenie spadku, chyba że w posiedzeniu sądowym uczestniczą wszyscy spadkobiercy. Wówczas sąd może odebrać od nich stosowne oświadczenia w toku postępowania. Odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku od wszystkich spadkobierców umożliwia wydanie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przed upływem 6 miesięcy.

Jakie są koszty postępowania spadkowego w sądzie?

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku przez sąd podlega opłacie, która wynosi 100 złotych. Ponadto należy także uiścić opłatę w wysokości 5 zł za wpis do tzw. Rejestru Spadkowego.

Do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku przez sąd należy załączyć potwierdzenie uiszczenia opłaty w łącznej kwocie 105 zł. Opłaty uiszcza się na konto bankowe sądu albo w kasie sądu.

W przypadku przelewu należy do wniosku dołączyć potwierdzenie uiszczenia opłat (np. potwierdzenie wpłaty z poczty, wydruk internetowego przelewu albo potwierdzenie wpłaty w banku). W przypadku płatności w kasie, należy dołączyć potwierdzenie wydane przez pracownika sądu. Opłatę można też uiścić znakami sądowymi, kupionymi w kasie sądu.

Jakie są koszty załatwienia spraw spadkowych przed notariuszem?

Opłaty, jakie należy uiścić u notariusza, to:

- opłata za sporządzenie protokołu dziedziczenia: 123 zł oraz
- opłata za sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia: 61,50 zł.

Jeżeli zmarły pozostawił testament, należy dodatkowo uiścić opłatę za sporządzenie protokołu otwarcia i ogłoszenia testamentu, która wynosi 61,50 zł.

Jeżeli u notariusza wszyscy spadkobiercy stawili się przed upływem terminu na przyjęcie lub odrzucenie spadku, to wówczas konieczne będzie także odebranie od nich oświadczeń o przyjęciu albo odrzuceniu spadku. Koszt odebrania takiego oświadczenia wynosi 61,50 zł od osoby składającej oświadczenie.

Każdy wypis aktu poświadczenia dziedziczenia lub innych dokumentów sporządzonych u notariusza kosztuje 7,38 zł za stronę.

Załatwienie formalności spadkowych u notariusza może okazać się nieznacznie droższe niż w drodze postępowania sądowego, jednakże jest też dużo szybsze i wygodniejsze. Akt poświadczenia dziedziczenia uzyskujemy od ręki, natomiast sprawa w sądzie może trwać kilka miesięcy, podczas których spadkobiercy nie mogą załatwiać spraw związanych z majątkiem spadkowym. Przed wizytą w kancelarii notarialnej warto upewnić się, jakie dokumenty będą niezbędne do załatwienia sprawy przed notariuszem.

Czym się różni stwierdzenie nabycia spadku od działu spadku? Kiedy muszę przeprowadzić dział spadku? Czy muszę iść z tym do sądu?

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo akt poświadczenia dziedziczenia stwierdzają, kto jest spadkobiercą. Jeżeli jest ich kilku, to w jakich udziałach dziedziczą po zmarłym. Oznacza to, że ani w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku ani w notarialnym akcie poświadczenia dziedziczenia nie zostanie orzeczone, kto otrzyma poszczególne składniki majątkowe (nieruchomości, ruchomości, pieniądze) po zmarłym.

Aby można było o tym zdecydować, konieczne jest przeprowadzenie tzw. działu spadku. Do czasu przeprowadzenia działu spadku, majątek spadkowy jest objęty współwłasnością wszystkich spadkobierców, co oznacza, że wszelkie decyzje z nim związane muszą być podejmowane wspólnie i co do zasady jednomyślnie.

Dział spadku stwierdza, jakie rzeczy wchodzi w skład spadku, jaka jest ich wartość i jak je rozdzielić między spadkobierców, aby ich wartość zgadzała się z udziałami w spadku stwierdzonymi czy to postanowieniem sądu, czy aktem notarialnym.

Dział spadku można przeprowadzić w formie umowy - a jeżeli w skład spadku wchodzi nieruchomości konieczne jest zawarcie jej u notariusza. Oczywiście do zawarcia umowy musi istnieć zgoda między wszystkimi spadkobiercami. Jeżeli takiej zgody co do podziału składników majątku spadkowego nie ma, wówczas konieczne jest udanie się do sądu, który podzieli spadek w odpowiednim postępowaniu. Działu spadku nie można przeprowadzić bez poprzedniego stwierdzenia, kto nabył spadek, choć wnioski w tym zakresie można zawrzeć w jednym piśmie procesowym, jeśli sprawy nie załatwiamy u notariusza. Wówczas sąd najpierw wyda postanowienie wstępne i przesądzi kwestię nabycia spadku, a następnie, po uprawomocnieniu się tego postanowienia będzie kontynuował postępowanie odnośnie działu spadku.

IV. Sprawy podatkowe

R. pr. Daniel Wyszowski

Podatek od spadku

Co do zasady nabycie spadku jest opodatkowane, jeśli wartość nabytych rzeczy przekracza kwotę wolną od podatku. Występują jednak sytuacje, kiedy spadkobierca jest z podatku zwolniony. Dotyczy to małżonka, zstępnych (dzieci, wnuków, prawnuków), wstępnych (rodziców, dziadków), pasierba, rodzeństwa, ojczyrna i macochy, którzy mogą skorzystać z całkowitego zwolnienia od podatku od spadków i darowizn.

Zwolnienie nie dotyczy spadków, gdy zgon spadkodawcy nastąpił przed dniem 1 stycznia 2007 r.

UWAGA! Warunkiem, który trzeba spełnić, aby skorzystać ze zwolnienia od podatku, jest zgłoszenie w urzędzie skarbowym (na formularzu SD-Z2) w terminie 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu stwierdzającego nabycie spadku albo zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia przez notariusza, co w drodze spadku odziedziczyliśmy. Jeśli terminu nie dochowamy, wówczas będziemy musieli uiścić podatek od spadku, którego wartość przekracza wartość kwoty wolnej od podatku.

Dodać należy, że nawet jeśli spadkobierca nie jest osobą z kręgu, który korzysta ze zwolnienia od podatku, to warto jak najszybciej po uzyskaniu stwierdzenia nabycia spadku lub poświadczenia

dziedziczenia poinformować właściwy urząd skarbowy o spadkobraniu i zapłacić podatek. Jeśli administracja skarbową dowie się o niezgłoszonym spadku, wówczas może obciążyć spadkobiercę dodatkowymi opłatami.

Dodać należy, że praktycznie każdą ważniejszą czynność dotyczącą spraw spadkowych (szczególnie, jeśli dotyczy ona nieruchomości), warto zweryfikować pod kątem podatkowym z pracownikiem właściwego urzędu skarbowego. Przykładowo, odpowiednie zgłoszenie niezbędne jest do uniknięcia płacenia podatku od zachowku. Również w wypadku zniesienia współwłasności odziedziczonej nieruchomości, może zaistnieć konieczność zapłaty stosownego podatku.

Nieruchomości nabyte w spadku mogą być sprzedane lub darowane przez spadkobierców kolejnym osobom.

Jednakże jeżeli spadkobierca skorzystał ze zwolnienia z podatku od spadku, odziedziczoną nieruchomość można sprzedać lub darować najwcześniej po upływie 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym spadkodawca (zmarły) nabył nieruchomość do swojego majątku. Jeżeli sprzedaż lub darowizna przez spadkobiercę nastąpi przed upływem tego terminu, spadkobierca będzie zmuszony zapłacić podatek od spadku, z którego wcześniej został zwolniony.

Przykład:

Jak Kowalski kupił mieszkanie w sierpniu 2017 roku. Zmarł w marcu 2019 roku. Mieszkanie odziedziczył jego syn, Piotr Kowalski (jako syn skorzystał ze zwolnienia z podatku od spadku i zgłosił to na formularzu SD-Z2 do urzędu skarbowego).

Aby nie zapłacić podatku od spadku, Piotr będzie mógł sprzedać odziedziczone mieszkanie dopiero po 1 stycznia 2023 roku.

Podatek od nieruchomości

Osoby fizyczne, które nabędą w drodze dziedziczenia nieruchomość, np. działkę, dom lub odrębny lokal, muszą ten fakt zgłosić organom podatkowym, które zajmują się naliczaniem podatku od nieruchomości. W tym wypadku będzie to wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce położenia nabytej nieruchomości.

Informację o nabytych nieruchomościach i obiektach budowlanych składa się na formularzu według wzoru ustalonego przez radę gminy (miasta), którą najczęściej można pobrać ze strony internetowej urzędu.

Informację składamy **w terminie 14 dni od dnia wystąpienia zmiany** dotyczącej sposobu użytkowania nieruchomości albo jej części, która ma wpływ na wysokość opodatkowania w tym roku podatkowym.

O autorach

Broszurę przygotowano na podstawie art. 3b ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Informacje o systemie bezpłatnej pomocy prawnej i obywatelskiej w Warszawie są dostępne na stronie internetowej

<https://nieodplatnapomocprawna.um.warszawa.pl/>

Stan prawny aktualny na 2019 rok.

Autorzy: Zespół prawników Fundacji Academia Iuris im. Macieja Bednarkiewicza

Adw. Ksawery Cholerzyński
Apl. Adw. Aleksandra Łapińska
Adw. Maria Ścisłowska-Stypa
Adw. Aneta Stępkowska
R. pr. Daniel Wyszkowski
Adw. Justyna Ziomkowska

Redakcja:

R. pr. Daniel Wyszkowski (redakcja merytoryczna)
Agata Dobrowolska (redakcja i korekta)
Apl. Adw. Aleksandra Łapińska (redakcja merytoryczna i korekta)

Publikacja jest zadaniem zleconym przez administrację rządową, finansowana ze środków Wojewody mazowieckiego przekazanych za pośrednictwem m. st. Warszawy.

Fundacja Academia Iuris im. Macieja Bednarkiewicza od 2002 roku świadczy bezpłatną pomoc prawną osobom niezamożnym. Więcej informacji na temat Fundacji na stronie internetowej fai.org.pl.

SS